

ПРИМЕРЕН ИЗПИТЕН ВАРИАНТ ЗА ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Прочетете текста и изберете верния отговор за задачи 1. — 6.:

Крал Артур използвал Кръглата маса, за да подчертае, че всички негови рицари са равни по авторитет и обществено положение. Кръглата маса създава атмосфера на непринуденост и освободеност и е идеалният вариант за сядане, когато хора с еднакво положение в обществото трябва да обсъдят даден въпрос, тъй като всеки от тях ще разполага с еднаква по големина територия. Резултатът ще е същият дори ако масата я няма, но хората насядат в кръг.

За жалост крал Артур не е знаел, че ако статусът макар и само на един човек от групата е по-висок от този на останалите, това ще се отрази върху властта и авторитета на всеки от тях. На Кръглата маса кралят е бил с най-високо обществено положение и е имал най-много власт. Но това пък означава, че рицарите, седнали непосредствено от двете му страни, несловесно получават следващата по значимост степен на статус и власт, като този откъм дясната му ръка има малко повече от онзи, седнал откъм лявата му ръка. И така, малко по малко, властта и авторитетът на рицарите намаляват пропорционално на отдалечеността им от мястото на краля.

(Алън Пийз, Алън Гарнър, "Езикът на тялото")

1. Текстът е:

- а) художествено описание на дискусия около кръгла маса
- б) репортаж от мястото на събитието
- в) научнопопулярно изложение по темата "Кръгла маса"
- г) хроника за крал Артур и рицарите на Кръглата маса

2. Кое от посочените твърдения е вярно според текста?

- а) Винаги, когато хора обсъждат даден въпрос, те трябва да седят около кръгла маса.
- б) Ако хора с еднакво обществено положение насядат в кръг, резултатът няма да е същият като при сядането около маса.
- в) Ако хора с еднакво обществено положение насядат в кръг, резултатът ще е същият като при сядането около кръгла маса.
- г) Всички, които седят около кръгла маса, са рицари.

3. Крал Артур е използвал Кръглата маса с цел:

- а) да държи в подчинение рицарите
- б) да подчертае, че негови рицарите са с по-високо обществено положение от другите хора
- в) да подчертае, че всички негови рицари са равни помежду си по авторитет и обществено положение
- г) да научи рицарите да седят в кръг

4. Кое от посочените твърдения е вярно според текста?

- а)** Крал Артур е бил убеден, че властта и авторитетът на рицарите около Кръглата маса намаляват правопрпорционално на отдалечеността им от краля.
- б)** На Кръглата маса най-голяма власт след краля има рицарят, седнал от дясната му страна.
- в)** На Кръглата маса най-голяма власт след краля има рицарят, седнал точно срещу него.
- г)** Крал Артур не е знаел колко са рицарите около Кръглата маса.

5. Според текста кръглата маса е идеалният вариант за сядане, когато:

- а)** кралят иска да подчертае по-високото си обществено положение спрямо рицарите
- б)** само един човек от групата е с по-висок социален статус от другите
- в)** хора с еднакъв социален статус трябва да обсъдят някакъв въпрос
- г)** хора с различно положение в обществото разполагат с еднаква по големина територия

6. Подчертаният израз *несловесно получават* в текста означава:

- а)** губят право на глас
- б)** получават, без това да се изразява с думи
- в)** незаслужено получават
- г)** получават в писмена форма

7. В кой ред отношението между съществителните имена е различно от отношението между съществителните имена в другите редове?

- а)** известен писател - детска писателка
- б)** опитен играч - детска играчка
- в)** гимназиален учител - начална учителка
- г)** очен лекар - млада лекарка

8. Попълнете местата за писане така, че в двойките да се запази отношението:

а) дърво - липа

_____ - куче

птица —

б) стъкло - ваза

- гривна

порцелан — _____

9. В кое от изреченията словосъчетанието *първия човек* е употребено с пряко значение?

- а)** Посрещнахме първия човек в държавата.
- б)** Кара колата като първия човек.

- в)** Обслужиха първия човек от чакащите.
- г)** На обществено място се държи като първия човек.

10. В кой ред думите НЕ са антоними?

- а)** позитив - негатив
- б)** макрокосмос - микрокосмос
- в)** градация - деградация
- г)** перифраза - периметър

11. В кой ред думите НЕ са синоними?

- а)** старание, усърдие
- б)** широта, размах
- в)** замисъл, смисъл
- г)** защита, закрила

12. Кое от изброените географски понятия е написано правилно?

- а)** Магеланов проток
- б)** Черна Гора
- в)** одринска Тракия
- г)** Черни осъм

13. Този текст е откъс от вестникарски материал, публикуван на развлекателна страница в столичен всекидневник. За всяко празно място изберете най-уместния от изразите, записани под текста:

Едва ли има човек, който да е 100% (а) ..... да бъде родител и да е сигурен, че се справя добре. Някога имаше една основна книга за (б) .....родители — тази на д-р Спок. Сега има стотици такива книги плюс(в)..... форуми в Интернет. Като прибавим и противоречивите съвети на бабите, днешните млади родители могат (г) ..... кое е правилно и кое не е.

- а)** готов, читав, определен
- б)** опитните, младите, строгите
- в)** различни, противоположни, недостъпни
- г)** да бъдат сигурни, да се видят в чудо, бързо да разберат

14. В кое от изреченията има граматична грешка?

- а)** Не обичам много американските филми, обаче само такива дават по кината.
- б)** Филма "Двете кули" още не съм ги гледал и не мога нищо да кажа за качествата му.
- в)** Защо не затваряш вратата?
- г)** Чужд език не може да се научи идеално за няколко месеца.

15. В кое от изреченията има граматична грешка?

- а) Изпълнена с тъгата на спомена, нейната поезия е дълбоко трагична.
- б) Природата е в съответствие с преживяванията на лирическия герой.
- в) Неразбирайки същността на въпроса, ученикът отговори неточно.
- г) Оптимизмът и вярата в бъдещето е отличителна черта на неговото творчество.

16. В кое от изреченията НЯМА граматична грешка?

- а) Госпожице, бихте ли ми услужила с линията си?
- б) Госпожице, Вие единствена бяхте любезни с мен.
- в) Госпожице, сега можете необезпокоявана да се приберете.
- г) Госпожице, дошла сте неподготвена и този път.

17. Попълнете празните места с правилната форма на думите:

- а) членна форма (за пълен или за кратък член в ед.ч.):

Прочетох _____ във вестника откъс.

публикуван

- б) местоимение

Това е човекът, за _____ ти разказах.
който

- в) съществителното име

Всеки клас трябва да излъчи по няколко _____
участник

18. В коя от подчертаните думи е допусната правописна грешка?

Възпитаният (а) човек умее да контролира реакциите си, да сдържа (б) гнева и възторга си, да възспира (в) прибързаните си оценки, спонтанните си въпроси и възклиания (г).

19. В кое от изреченията е допусната правописна грешка?

- а) Предизвикателствата на новото време подтикват човек да търси и да открива нестандартни решения.
- б) Прекалено амбициозният човек често се чувства подтиснат, защото обикновено не приема загубите.
- в) Удовлетворението от добре свършената работа поддържа самочувствието на човек.
- г) Мнителният човек трудно се поддава на убеждаване, защото е склонен да подозира другите в непочтеност.

20. В коя от посочените думи НЕ е допусната правописна грешка?

- а) дваисет дневна
- б) дваисет-дневна

- в)** дваисетдневна
- г)** 20 дневна

21. В кое от изреченията има пунктуационна грешка?

- а)** Ще говоря с нея, въпреки че не е моя работа.
- б)** Той ми позвъни точно, когато излизах.
- в)** Не ги съветвам освен ако те не ме попитат за нещо.
- г)** Не ти се обадох, защото нямах свободно време.

22. В кое от изреченията НЯМА пунктуационна грешка?

- а)** Той се смее, като се държи за корема.
- б)** Той се смее, като побъркан.
- в)** Като не знаеш мълчи!
- г)** Следващите няколко часа минаха, като в мъгла.

23. В кое от изреченията има пунктуационна грешка?

- а)** Натрапчивите песни са сравнително прости, с повтарящи се мотиви и често съдържат елемент, който изненадва слушателя.
- б)** Запитани за песните, които се въртят в главите им хората посочват или нашумял хит, или просто друга песен.
- в)** Когато не можете да изгоните натрапчивата песен от съзнанието си, опитайте се да я надхитрите и просто запейте на глас.
- г)** Трябва да изпеете песента от началото до края, за да се освободите от нея.

24. В текста има 10 пропуснати запетаи. Поставете ги.

Панагюрското златно съкровище датирано към края на IV в. и началото на III в. преди новата ера е намерено през 1949 г. на два километра южно от Панагюрище. То се състои от девет златни ритуални съда. От надпис върху фиала е установено че съдовете са изработени в град Лампсакос който се намирал на Дарданелите.

Украсата на ритоните изобразява митологични сцени свързани с известни герои от древността. На един от ритоните е изобразен тържественият пир в чест на сватбата на Дионис с критската принцеса Ариадна а други три изобразяват глава на амазонка.

Най-интересен е големият амфоровиден съд чиито дръжки са оформени като бореци се помежду си кентаври а двете отворстия за изливане на виното намиращи се в основата на съда са оформени като негърски глави.

25. Прочетете текста и изпълнете задачите към него:

- а)** Разделете текста на смислово обособени части. Формулирайте темата на всяка една от тях;
- б)** Предайте съдържанието на текста в резюме.

До идването на Кирило-Методиевите ученици в България прабългарите използват своите знаци, символи или „черти и резки“, както

ги нарича старобългарският книжовник Черноризец Храбър. Те се употребяват с практическа цел, може да имат магическа функция и да означават някои абстрактни понятия. Така например знакът за небе означава и върховното божество в прабългарския пантеон, Тангра. Някои от тези знаци продължават да се употребяват и следприемането на християнството, като най-често се среща знакът за възвишение, с който се означава и понятието „възвишен“, т.е. Бог.

През 862-863 г. Кирил създава глаголическата азбука, която се използва и за най-ранните преводи на славянски. Глаголическото писмо е оригинална знакова система, следваща до съвършенство звученето на славянския език. Наред с това Кирил заимства и знаци от различни други азбуки. Той вплита в буквите религиозна символика, като използва най-вече трите символа на християнството - кръст (символ на спасението от греховете чрез разпъването на Христос), кръг (символ на това, че Бог е без начало и край и е образ на съвършенството) и триъгълник (символ на християнския Бог в три лица - Отец, Син и Св. Дух). Първата буква от азбуката наподобява кръст. Така се внушава идеята, че това е християнско писмо, което идва от Бога и Бог е началото на всичко в света.

Когато Кирило-Методиевите ученици пристигат в Плиска, стават свидетели на опитите славянската реч да се нагоди към гръцкото писмо. Така възниква азбука, която от почит към славянския първоучител наричат кирилица. Тя е основана на гръцкото писмо, като са прибавени някои знаци, взети от прабългарските знаци и от глаголицата. Кирилицата започва да се употребява активно, защото мнозина духовници, навикнали с гръцкото писмо, изпитвали затруднения при писането на глаголица. Така кирилицата става основната азбука на старобългарската литература.

(А. Ангушева, "Старобългарската литература")

а) Разделяне на части и озаглавяване на темите:

Част	Тема
Първа част	

б) Резюме

.....

.....

.....

.....

.....

26. Коя от изброените творби НЕ е написана в проза?

- а)** "Разни хора, разни идеали"
- б)** "Ралица"
- в)** "Кошута"
- д)** "Дядо Йоцо гледа"

27. Кой от изброените автори НЕ е представител на следосвобожденската литература?

- а)** Христо Ботев
- б)** Елин Пелин
- в)** Пейо Яворов
- д)** Димчо Дебелянов

28. В коя от изброените творби *нощ, роб и гняв* са ключови метафори?

- а)** "Стихии" на Елисавета Багряна
- б)** "Повест" на Атанас Далчев
- в)** "История" на Никола Вапцаров
- г)** "Септември" на Гео Милев

29. Запишете в листа с отговори срещу заглавието на всяка от изброените творби цифрата, с която е означен жанрът ѝ.

- а)** "Чичовци" на Иван Вазов (1)
повест
- б)** "Разни хора, разни идеали" на Алеко Константинов (2) роман
- в)** "Тютюн" на Димитър Димов (3) разказ
- г)** "Серафим" на Йордан Йовков (4)
фейлетон

30. Кое е вярното твърдение?

- а)** Слепият дядо Йоцо е герой от "Под игото" на Иван Вазов.
- б)** Името Елин Пелин е литературен псевдоним.
- в)** Яворовото стихотворение "Книгите" е типично произведение на българския символизъм.
- г)** "Септември" е най-известната повест на Гео Милев.

31. Каква художествена функция изпълнява заглавието на романа "Железният светилник"?

- а)** назовава тематиката на романа
- б)** очертава основната проблематика
- в)** изтъква епическия характер на повествованието
- г)** представя символно изобразените исторически процеси

32. Замисълът на Пенчо Славейков да изобрази *"оная жизнерадост, оная жилава упорита вяра в себе си, които са кардинални черти в националния характер"* се осъществява в :

- а) "Ни лъх не дъхва над полени"
- б) "Спи езерото"
- в) "Ралица"
- г) "Cis moll"

33. Коя от посочените функции НЕ е присъща на разказвачите в книгата "Бай Ганьо" на Алеко Константинов?

- а) изтъкват различията между българското и европейското
- б) коментират и оценяват действията на Бай Ганьо
- в) осмиват надценяването на своето и подценяването на чуждото
- г) идеализират образите на българското и на европейското

34. В коя от изброените творби ясно се открива присъствието на фолклорната традиция?

- а) "На прощаване" на Христо Ботев
- б) "Две хубави очи" на Пейо Яворов
- в) "Писмо" на Никола Вапцаров
- г) "Българският език" на Иван Вазов

35. В коя от изброените творби *пиянството* и *лудостта* са метафори на колективното изживяване на историческия бунт?

- а) "Под игото"
- б) "Последна
радост"
- в) "Гераците"
- г) "Железният светилник"

36. В кой ред композиционните части са в класическа последователност?

- а) експозиция, завръзка, развързка, епилог, кулминация
- б) експозиция, кулминация, развързка, завръзка, епилог
- в) експозиция, завръзка, кулминация, развързка, епилог
- г) експозиция, развързка, кулминация, завръзка, епилог

37. Коя от изброените творби НЕ е свързана с темата за човешкото страдание?

- а) "Спи езерото"
- б) "Септември"
- в) "Серафим"
- г) "Градушка"

38. Кой от изброените автори си поставя етическата цел *"извоюване човека у българина"*!

- а) Йордан Йовков
- б) Пенчо Славейков
- в) Елин Пелин
- г) Елисавета Багряна

39. Какви фигури на езика са подчертаните изрази?

*В ъглите расне неусетно
вечерната
дрезгавина и вехне есенното
слънце (а)*

*върху килимите на
пода, и светят жълти зимни дюли,
наредени върху
комода като голяма броеница (б)*

от кехлибарени зърна.

(Атанас Далчев, "Стаята")

а).....

б).....

40. Йовковият герой Люцкан от разказа "Последна радост" отправя своите символични послания, като използва езика на:

- а)** цветята
- б)** живописиста
- в)** музиката
- г)** танца

41. Прочете откъса от повестта „Гераците“ и коментирайте в обем до 4 страници конфликта на ценностите, представен в текста.

Павел видя снахите си и жена си как излязоха от селото и тръгнаха по тоя път. Петровица и Божаница вървяха напред заедно. Далечко след тях вървеше Елка самичка, с наведена глава. Сърпът блестеше в ръцете ѝ и краищата на пребрадката ѝ още трептяха като крилца.

Павел я гледа дълго, дълго, докато тя изчезна зад нивите. Гледаше я той и нечувстваше нищо, ни жалост, ни мъка, ни любов, ни радост, гледаше я като нещо чуждо, далечно, неинтересно и си мислеше равнодушно: "Как ли живее тая жена?" [...]

Старият Герак видя как снахите му обидно погледнаха Елка и как тя, усамотена и разплаката, тръгна след тях. Ней навярно се искаше да остане, но тя, хулена и тъпкана толкова години, не можеше да надделее над себе си. Очите и сърцето на Павел не я повикаха, не я задържаха. Думите на стария останаха нечути. Той заплака. И наведен над работата си, той не смееше да погледне сина си, за да не издаде сълзите си, не смееше да проговори, за да не проридае.

"Така е тръгнало и така ще върви - нареждаше в ума си той, - няма да стане по-добре. Любовта бяга от човешките сърца, хората не са вече братя."

Бащата и синът дълго мълчаха. Бащата не можеше да говори, задавен от плач, синът, паднал в скука, отегчен, не знаеше какво да запита.

Най-после измъчената душа на стареца не удържа, избухна в едно дълбоко ридание. Той захвърли оглавника и като вдигна треперещи ръце към сина си, който стоеше пред него, заговори, задавен от сълзи:

Синко, видиш ли как я уриват? И няма кой да се застъпи за нея. Ти се пропъди, мене не слушат вече, а тя все мълчи и мълчи. Грях берем с нея, синко, и тя е човек. Нашата къща ѝ почерни младостта.

Тия думи на стареца не трогнаха Павел. Напротив, от тях той почувства в душата си нещо пепеляво, блудкаво, като че някой плю в нея. И обхвана го едно лугаво и тъпо разкаяние, че се е върнал тук.

Е, мразят я...Какво им пречи да я мразят — отговори сухо той, без желание дапродължи тоя разговор.

- Не пречи им нищо, синко, какво ще им пречи-заговори уталожено старецът. -И тя работи като всички... Ама я гонят, нямат Бога, нямат смирение в душата си. Всякой него си гледа, а за другите не иска и да знае. Всеки зинал като ламя и прибира, мъкне, крие, като че ще векува на земята. Имот колкото искаш. Има за всички и още толкова, и пак за врабчите трохици се карат. Захаринчо - дете шикалка, незлобно, мило, обича ги, а с капка вода биха го удавили. Не може вече да се живее вкъщи. И братята ти, и снахите ти, всички са викнали да се разделим, та да се разделим. Всеки своето да си поеме, всеки своето да си знае. А що им пречи да си живеят братски, да си помагат, да се обичат? Пречи им завистта, своещината, лошото сърце, пречи им дяволът. Той ги държи в ръцете си. Отворил е в душите им бакалница и търгува с доброто и злото.

Думите на стареца се задушиха от възмущение. Той подпря глава на ръце и млъкна.

- Гледай си работата, тате. Всяка болка си има цера — рече сухо и безчувствено Павел, комуто дотегнаха бащините думи, и почна да се разхожда нервно назад-напред, като теглеше дългите си сърповидни мустаци и гледаше разсеяно по четирите страни на селото.

Душата на стареца не намери ни съчувствие, ни утеха от сина си, пред когото изля набраните с години мъки, и отново се усети самотна, обидена, изоставена. Дядо Йордан втренчи поглед надолу към селото, дето между четири високи стройни тополи се издигаше синята селска черква с червен керемиден покрив, високо над който блестеше като звезда кръстът, и дълго и неподвижно гледа нататък. После отново наведе глава над скъсания оглавник и не можеше да се види плаче ли, мисли ли.

КЛЮЧ С ВЕРНИТЕ ОТГОВОРИ

1. В
2. В
3. В
4. Б
5. В
6. Б
7. Б
8. А) напр.

животно;
лястовица;
Б) напр.
чиния;
сребр
о

9. В

10. Г

11. Г

12. А

13. А) готов; Б) младите; В) различни; Г) да се видят
в чудо

14. Б

15. Г

16. В

17. А) публикувания; Б) когото; В) участници

18. В

19. Б

20. В

21. Б

22. А

23. Б

24.

Панагюрското златно съкровище* датирано към края на IVв. и началото на III в. преди новата ера* е намерено през 1949 г. на два километра южно от Панагюрище. То се състои от девет златни ритуални съда. От надпис върху фиала е установено* че съдовете са изработени в град Лампсакос* който се намирал на Дарданелите.

Украсата на ритоните изобразява митологични сцени* свързани с известни герои от древността. На един от ритоните е изобразен тържественият пир в чест на сватбата на Дионис с критската принцеса Ариадна* а други три изобразяват глава на амазонка.

Най-интересен е големият амфоровиден съд* чиито дръжки са оформени като борещи се помежду си кентаври* а двете отворстия за изливане на виното* намиращи се в основата на съда * са оформени като негърски глави.

25. А) напр.

/ част - Писмеността на прабългарите

II част - Създаване на глаголическата азбука

III част — Възникване на кирилицата

Б).....

26. Б

27. А

28. Г

29. А) 1; Б) 4; В) 2; Г) 3

- 30.** Б
- 31.** Г
- 32.** В
- 33.** Г
- 34.** А
- 35.** А
- 36.** В
- 37.** А
- 38.** Б
- 39.** А) метафора; Б) сравнение
- 40.** А